

El parlar de Torroella

Aina Amat i Blai

Introducció

Parlar d'una llengua sempre vol dir parlar de riquesa cultural i de matisos. Ja ens havíem adonat que el català que parlàvem a la nostra zona no és el mateix que es parla a Barcelona, a Tortosa o a Eivissa. Aquests canvis, però, són cada vegada més subtils a mesura que un va acotant la zona d'estudi.

Aconseguir captar els canvis del parlar de Torroella (morfològics, fonètics o semàntics) respecte al català estàndard era l'objectiu del meu treball de recerca. Cal dir que molt sovint els canvis que es produeixen en el parlar de Torroella també coincideixen amb el parlar

empordanès i fins i tot amb el gironí. Després de comprovar que no hi havia gaire informació que abordés aquesta temàtica i que es tractava d'un treball que podia ser interessant i proper a mi, em vaig decidir a començar a recollir informació sobre el parlar de la nostra vila.

La diversitat lingüística i la variant estàndard

Al món es parlen entre 5.000 i 6.000 llengües; a Catalunya, a causa dels forts corrents migratoris, es calcula que se'n parlen unes 300 i, només al nostre municipi, se'n compten unes 30. No obstant això, no només hi ha diversitat de llengües sinó que, a més, hi ha matisos dins un mateix idioma.

A qualsevol llengua que vulgui sobreviure al món actual, li cal una variant estàndard, és a dir, una variant supradialectal, que unifiqui els diferents dialectes i que faci que els integrants d'una comunitat lingüística siguin conscients de pertànyer-hi. Aquesta variant se sol utilitzar en el llenguatge escrit i actualment també en els mitjans de comunicació audiovisuals.

Malauradament, l'estàndard, tot i ser necessari, pot anar substituint progressivament els parlars de cada zona fins a convertir-los en un estàndard parlat.

Canvis fonètics

T[**u**]rroella o T[**ə**]rroella? El primer canvi fonètic apareix al nom del nostre poble. Aquest fet respon a una necessitat de simplificar la pronúncia. Per als parlants, no és fàcil pronunciar dues vocals, que sonen exactament igual, seguides (encara que formin part de dues síl·labes diferents). Per això, una de les dues vocals se sol canviar per una vocal neutra àtona [ə]. És el que s'anomena una dissimilació. Aquest cas, però, no només es produeix a la paraula Torroella sinó que és comú en altres mots. Així doncs, comunió es converteix en com[ə]nió, xocolata és x[ə]colata i curculla, c[ə]rculla.

No sempre, però, és fàcil trobar una explicació a les variacions fonètiques. Seria el cas de paraules com *llesca*, *rei*, *estrella*, *tema* o *ella*, que el parlar torroellenc (i també gironí) les pronuncia amb e oberta, mentre que l'estàndard recomana que es pronunciïn amb e tancada.

Un altre canvi fonètic bastant característic en el parlar de Torroella (i a l'Empordà en general) és la tendència a canviar la doble ela pel so [i], sempre que la doble ela no es trobi a

principi de paraula. A més, les paraules que el català estàndard acaba en *-oll* tendeixen a pronunciar-se amb *-ei*. Per exemple, genoll es converteix en [ʒunɛi], rostoll [rustɛi] i fonoll [funɛi].

Canvis morfològics

Segurament un dels canvis més característics respecte al català estàndard és el canvi de la forma de l'imperfet d'indicatiu. És el cas, entre d'altres, del verb riure.

Jo reia- <i>rivia</i>	Nosaltres rèiem- <i>riviem</i>
Tu reies-rivies	Vosaltres rèieu- <i>rivíeu</i>
Ell reia- <i>rivia</i>	Ells reien- <i>rivien</i>

La forma *reia* correspon a la forma estandarditzada, mentre que la forma [riβiə] és la transcripció de la pronúncia característica de Torroella.

Un altre canvi, com a mínim curiós, és el que es pot apreciar en alguns infinitius de la 2a conjugació, és a dir, els acabats en *-er* o en *-re*. L'estàndard resol l'infinitiu afegint-hi una *d*; per exemple, *vendre* i *moldre*. En canvi, el nostre parlar ha optat per duplicar la *r*. Així, *moldre* es converteix en *molrar*, *vendre* en *venre* i *caldre* en *calre*. Només com a apunt, cal afegir-hi que, actualment, la majoria de torroellencs opten per la forma estàndard. L'excepció és el verb *moldre*, ja que encara és bastant estesa la forma *molrar*.

Els canvis en els adverbis són bastant freqüents. L'adverbi *després*, per exemple, sol canviar per *desemprés* o *dempres*. El seu antagònic, *abans* també varia i s'utilitzen formes com *ans*, *abantes* o *parbantes*. I no tan sols aquests dos adverbis fan servir diverses formes, sinó que, a més, sovint es confonen. Per exemple, la frase "hi havia anat després" pot significar "hi havia anat abans".

Canvis lèxics

Segurament es tracta de la part més genuïna i particular de Torroella. La riquesa lèxica és immensa; només com a exemple, les paraules prim i gras disposen d'una gran quantitat de sinònims. Així, *canyiola*, *afoat*, *esquerdís*, *mitja cerilla*, *nyicris*, *sac de mal profit* i *senzill*, fan referència a persones de constitució prima. En canvi, els adjectius *bocoi*, *embufe-gat*, *fat* i *bomba* i *gallofo* descriuen persones grasses.

Els animals també mereixen una menció especial pel que fa a les variacions lèxiques. Així, un *banyaricard* és un sinònim de corc, un *bordai* és un gos petaner, un *esclàput* és un gripau, un *papu* o un *papau* és un sinònim d'una cuca o un cuc, un *rantell* o una *rinxola* és un mosquit, un *ratinyol* és un ratolí i els *xixius* són, en llenguatge infantil, els cargols.

Els insults, més o menys despectius, també abunden. Alguns són ben curiosos com *morros de cony*, *bacanard*, *esterlocat*, *nyèvit*, *rebotega*, *repatà*, *sang de nap*, *soies* o *tuscanàs*.

Finalment, també m'agradaria fer un últim apunt sobre algunes expressions pròpies de la nostra vila.

Aquell que explica que "va a arreglar el cap", va a la perruqueria; si algú diu "ara me'n deixo" és que ha acabat de fer una cosa; si ens diuen "et conec, herbeta, que et dius mar-duix", ens adverteixen que veuen a venir les nostres intencions; si algú "fa farnat", és que no es pot acabar el menjar del plat; aquell que "les fot com els burros els pets" és que diu les coses sense pensar, i qui "mena gats a beure" és que se'n surt amb la seva. Quan es considera que alguna cosa no és justa es fa servir l'expressió "no n'hi ha llei"; qui "no pot batre ala" és que està rendit; si algú "té cori-mori" és que està cansat perquè fa estona que no ha menjat; si una persona "troba romagueres" és que ha coincidit amb coneguts i s'ha entretingut parlant, i si una història "es de pa riure" vol dir que no és veritat.

M'agradaria, finalment, agrair la col·laboració de totes les persones que han fet possible aquest treball. Gràcies per recordar paraules i expressions, algunes guardades ben endins de la memòria, perquè en poguéssim deixar constància escrita. Caterina Albert va dir que "a Catalunya cada dia moren paraules". Potser si queden impreses sobre paper no s'oblidaran del tot. Recordem que la riquesa d'una llengua també rau en la seva diversitat.